

PARK HARTENSTEIN: SPORT- EN WANDELPARK VERVLECHTEN TOT TOTAALPARK

De openbare ruimte is het
nieuwe sportpark

Door Thecla van Dijk
en Rens van Kleij

Sportverenigingen ondervinden steeds meer concurrentie van sport in de openbare ruimte. Veel sporters kiezen voor ongebonden en individueel sporten omdat het beter valt in te passen in de agenda, ze zich niet verplicht voor de vereniging hoeven in te zetten en ook geen contributie verschuldigd zijn. Maar deze voordelen zijn meteen ook de nadelen van ongebonden sporten. Je moet wel erg gemotiveerd zijn om toch minimaal één keer per week naar buiten te gaan. Een excuus is zo verzonnen.

Sport&Ruimte denkt dat hier de kansen liggen voor bestaande sportparken en verenigingen. Maar ook voor gemeenten. Door de openbare ruimte meer in te zetten als schakel tussen formeel en informeel sporten kan het investeren in beide veel meer rendement opleveren. Een helder sportnetwerk met zowel goede sociale als fysieke verbindingen naar de woonwijken biedt parken en sportverenigingen de kans om zich sterker in het maatschappelijke veld te manifesteren. Daarmee worden de formele sportfaciliteiten meer toekomstbestendig, tegen alle demografische - en maatschappelijke ontwikkelingen in, en worden mensen van jong tot oud aangespoord tot een meer gezonde leefstijl.

CASUS PARK HARTENSTEIN

In Oosterbeek, gemeente Renkum, ligt het prachtige Park Hartenstein, bestaande uit een sportpark en een wandelpark. Het wandelpark is grotendeels in 1966 aangelegd rond het gebouw Huize Hartenstein dat tegenwoordig het Airborne Museum

herbergt. Het omliggende park heeft duidelijke kenmerken van de Engelse landschapsstijl en heeft een grote rijkdom aan bijzondere inheemse en uitheemse bomen. Het park valt onder de status van het Nationaal Landschap en behoort tot de Ecologische Hoofdstructuur. In het park bevinden zich enkele follies (bouwerken die opzettelijk nutteloos of bizar zijn) en bijgebouwen. Zo is in het voormalige koetshuis van Huize Hartenstein een restaurant gevestigd en wordt in het park jaarlijks onder andere het poëziefestival 'Het park vertelt' gehouden. Het sportpark ligt aan de rand van het wandelpark. Het brengt verschillende sportieve, recreatieve en culturele waarden samen en vormt de thuisbasis van de politietsportvereniging, omnivereniging Onder Ons, tennisvereniging OTV en de ijsvereniging O.I.J.V. Het sportpark vervult tevens een belangrijke rol bij verschillende activiteiten van de Oranjevereniging en vormt het startpunt van de Stuwwalloop en de roemruchte Airborne Wandeltocht. Sportpark Hartenstein vormt een histori-

“
VERENIGINGEN KUNNEN
ZICH NIET LANGER
UITSLUITEND FOCUSSEN OP
HET EIGEN REILEN
EN ZEILEN”

“

EEN SPORTIEVE OPENBARE RUIMTE IS IN HET BELANG VAN DE TOTALE SAMENLEVING EN IS DUS OOK EEN GEZAMENLIJKE VERANTWOORDELIJKHEID”

sche grond met grote maatschappelijke en sportieve waarde voor jong en oud in Oosterbeek en de gehele gemeente. Hoewel park en sportpark aan elkaar grenzen, zijn ze ruimtelijk van elkaar afgescheiden. Een groot hekwerk en diverse opslagplaatsen schermen het sportpark af van het wandelpark. Ook programmatisch maken ze geen gebruik van elkaars kwaliteiten. Dit terwijl beide parken een thuisbasis bieden aan vele evenementen die sterk verbonden zijn met de Oosterbeekse samenleving, de één op sportief gebied, de ander op cultureel gebied. Zonde, want juist door deze unieke ligging kan sportpark Hartenstein zich onderscheiden van de andere sportparken binnen de gemeente Renkum.

SPORTPARKEN IN RENKUM

Binnen de gemeente Renkum liggen verschillende sportparken: het Wilhelminasportpark, De Bilderberg en Sportpark Hartenstein. De gemeente heeft de beleidsmatige keuze gemaakt om Sportpark Hartenstein te verzelfstandigen. Hetgeen betekent dat de huidige verenigingen op sportpark Hartenstein gezamenlijk gaan bekijken of ze de exploitatie van het totale park willen en kunnen overnemen. De voorheen los van elkaar opererende verenigingen zijn nu met elkaar in gesprek om als collectief het sportpark voort te zetten. Er is een gezamenlijke visie opgesteld, die is gedeeld met de gemeente om zo de basisvoorwaarden te verkenen die nodig zijn voor zelfstandigheid.

Gelijktijdig wordt er gewerkt aan een breder toekomstplan, waarbij ook gekeken wordt naar de organisatorische mogelijkheden om het activiteitenaanbod te verrijken. Eén van de krachten van het sportpark is de gevonden samenwerking tussen de verschillende verenigingen, die verder reikt dan alleen sport. Dit maakt sportpark Hartenstein

een sport- en ontmoetingspark bij uitstek. Hieraan kan ook op programmatische wijze vorm worden gegeven. Het opstellen van een gezamenlijk programma Hartenstein is geborgd door de samenwerking van de verenigingen. Een buurtsportcoach Hartenstein kan mogelijk de uitvoering en coördinatie voor zijn of haar rekening nemen. Zo kan concreet uitvoering worden gegeven aan de positionering van sportpark Hartenstein als sport- en ontmoetingspark. En kan de slag worden gemaakt naar inwoners in de directe omgeving alsmede de komst van nieuwe leden naar de bestaande verenigingen.

SOLITAIRE ENCLAVE

Park Hartenstein ligt vlak bij het centrum van Oosterbeek en grenst aan een groot natuurgebied. De ligging is perfect voor individuele sporters die vanuit huis een rondje willen hardlopen, skeeleren of voor nordic walking. Het sportpark profiteert van deze ligging tijdens de maatschappelijke evenementen die daar georganiseerd worden. De sportverenigingen profiteren echter nauwelijks van deze ligging. Sporters komen veelal met de auto naar het park en ervaren weinig tot niets van de prachtige omgeving. Uit angst voor vandalisme en niet-betalende sporters is het sportpark omheind met een groot hekwerk inclusief prikkeldraad. Niet erg uitnodigend voor wie geen lid is van een van de verenigingen. De verschillende verenigingen zijn daarnaast van de skeelerbaan afgescheiden door een hoge coniferen haag. Deze haag helpt om goed zicht te hebben op de tennisballen, maar schermt de sportfunctie wel heel erg af van het totale sportpark. Al met al manifesteert het sportpark zich als een solitaire enclave binnen de verder zeer lommerrijke omgeving.

Om het sportpark in de toekomst zelfstandig te laten functioneren moet het zich gaan

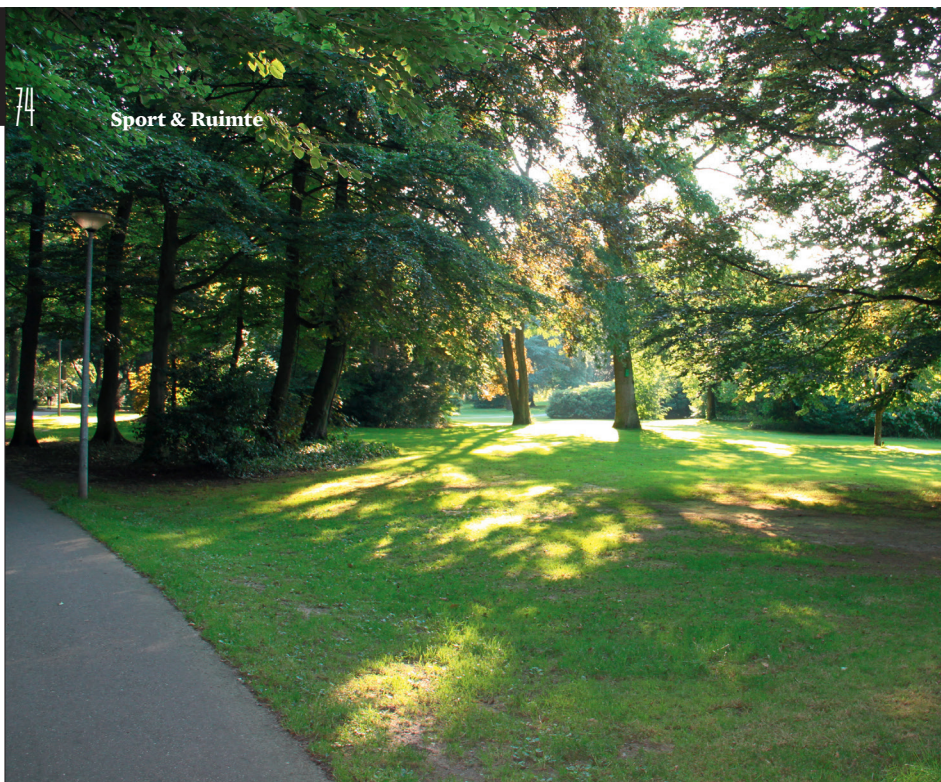
onderscheiden en zich meer bewust worden van de kracht van de omgeving. Ruimtelijk gezien zit de kracht in het vervlechten van het sportpark met het wandelpark, waardoor het totale park zich sterker positioneert in de samenleving van Oosterbeek.

VERBINDING EN INTERACTIE

Dit kan, om te beginnen, door openingen in het hekwerk te maken, waardoor het fysiek mogelijk is om vanuit het sportpark een warming up te doen in het wandelpark. Maar ook andersom, door individuele sporters vanuit het park te motiveren een extra training te doen op het sportpark. Bijvoorbeeld door een prestatiemeting aan te bieden op de betonnen skeelerbaan. Of door deze groep sporters de faciliteiten van een sportkantine te bieden. Zoals opgemerkt in de aanhef kunnen veel individuele sporters best een extra steuntje in de rug gebruiken om meer consequent en voor langere tijd te blijven sporten. Door ook op deze doelgroep te focussen wordt het totale bestaansrecht van het sportpark vergroot.

De entree van het sportpark dat grenst aan het wandelpark kan voorzien worden van aanvullende beweegstimuli waardoor de gewenste interactie wordt gefaciliteerd. Een multicourt dat zowel door sportverenigingen als de bezoekers van het park gebruikt wordt, kan fungeren als 'buffer' tussen

het formele en informele sporten. Een beweegpad met natuurlijke sporttoestellen kan de beide parkonderdelen met elkaar verbinden. Op het sportpark zelf kan de middenruimte van de skeeler-/ijsbaan meer variabel worden ingericht, zodat er ook andere sporten beoefend kunnen worden zoals voetbal en jeu de boules. Allemaal relatief kleinschalige ingrepen, waarmee de totale gebruikswaarde van zowel sport- als wandelpark wordt vergroot. En dit zonder afbreuk te doen aan de bestaande natuurlijke en historische kwaliteiten van het wandelpark en de technische eisen van de betrokken verenigingen om de ruimte zo open mogelijk te houden.

ACUPUNCTURELE INGREPEN

Dit voorbeeld laat zien dat het vrij eenvoudig mogelijk is om sportparken te integreren in de openbare ruimte zonder dat er meteen enorm geïnvesteerd moet worden. Deze kleinschalige, bijna acupunctureale ingrepen, kunnen de gebruiksfunctie al flink verhogen. Het vergt alleen wel een open mindset van alle betrokkenen. Zo vonden de organisatoren van de Airborne wandeltocht in eerste instantie dat er absoluut niets op het binnenterrein gesitueerd mocht worden, omdat het een belemmering zou zijn bij de organisatie van hun evenement. Door in open gesprek de voor- en nadelen van de verschillende mogelijkheden met elkaar te bespreken,

ontstond ruimte voor het verdichten en vergroten van sportfaciliteiten. Een buitenruimte die eerst alleen een paar keer per jaar bij grote evenementen werd gebruikt, kan dan ineens een waardevolle functie krijgen bij de wekelijkse sportbeoefening op het park. Door flexibel meubilair toe te voegen wordt de gebruikswaarde nog

Een sportpark dat vrij toegankelijk is en volledig geïntegreerd in de omgeving is de droom van de toekomst. Een situatie waarbij sport vanzelfsprekend onderdeel is van de openbare ruimte zonder uitsluitingen en belemmeringen. Hoewel deze wens in theorie door veel betrokkenen wordt gedeeld, is het begrijpelijk dat beheerders hier sceptisch en angstig tegenoverstaan. Als je, zoals in de casus Hartenstein, als gebruikersgroep in het diepe wordt gegooid om ineens gezamenlijk een sportpark te faciliteren, dan is het openstellen van het sportpark een heel enge stap.

Om de meerwaarde van de vervlechting van sport en park te verzilveren, dient een secuur proces te worden doorlopen, waarbij pas stappen worden gezet als de gebruikers daaraan toe zijn. Dit proces moet

“

OM HET SPORTPARK IN DE TOEKOMST ZELFSTANDIG TE LATEN FUNCTIONEREN MOET HET ZICH MEER BEWUST WORDEN VAN DE KRACHT VAN DE OMGEVING”

meer vergroot zonder een belemmering te vormen bij de grootschalige evenementen.

EEN GOED HEK IS GEEN HEK

Bij de discussie over de integratie van sport en openbare ruimte lijkt het elke keer vooral te gaan over angst. Angst voor ongewenst gebruik (door losse sportgroepjes en jongeren), vandalisme, snellere slijtage van het materieel etc. Het voelt voor veel verenigingen als het opgeven van controle wanneer de hekken worden opengesteld of zelfs worden weggehaald. Openstellen is nieuw en onbekend, afsluiten is vertrouwd en veilig.

voorzien zijn van een goede inhoudelijke onderlegger, een realistisch en inhoudelijk onderbouwde visie. De droom van optimale integratie moet lerenderwijs gestalte krijgen, waardoor vertrouwen ontstaat en nieuwe kansen worden ontdekt. Dit zal met vallen en opstaan gebeuren. Als beheerder van het openbaar gebied heeft de gemeente hier een verantwoordelijkheid in het beperken van en het omgaan met de risico's. Een sportieve openbare ruimte is in het belang van de totale samenleving en is dus ook een gezamenlijke verantwoordelijkheid. De dialoog hierover zal maatschappijbreed gevoerd moeten worden.

Het realiseren van een openbaar toegankelijk sportief wandelpark is een proces van lange adem, maar, in het geval van (sport)park Hartenstein, een essentieel proces om als sportpark zelfstandig en zonder hulp van de gemeente verder te kunnen gaan.

VERGROTEN VAN DE MAATSCHAPPELIJKE MEERWAARDE

De toekomst voor sportpark Hartenstein ligt in het versterken van zowel de ruimtelijke als organisatorische condities. Een breder aanbod van activiteiten (onder andere door het inzetten van een buurtsportcoach) en daarbij meer gebruikmaken van de ruimtelijke situatie, zorgt voor een dermate sterke maatschappelijke meerwaarde dat het (sport)park een natuurlijk en vanzelfsprekend onderdeel van de Oosterbeekse samenleving wordt. Het sportpark is alleen toekomstbestendig als het parkgebruik toeneemt en dat kan alleen door nieuwe (sportieve) doelgroepen aan het park te verbinden.

De casus Hartenstein is exemplarisch voor de situatie waarin veel sportparken zich momenteel bevinden. Het beëindigen of verminderen van subsidiegelden door gemeenten, teruglopende ledenaantallen en moeite om vrijwilligers te vinden die zich intensief aan een club willen verbinden leiden tot onrust binnen de sportsector. Verenigingen kunnen zich niet langer uitsluitend focussen op het eigen reilen en zeilen, ze moeten een breder vizier ontwikkelen om als sportvereniging in de toekomst te kunnen blijven bestaan. Verbinding zoeken met de omgeving, door letterlijk de poorten te openen, is een van de 'tools' om hierin te voorzien.

Reactie gemeente Renkum

René Jansen, beleidsmedewerker sport: "Sportpark Hartenstein is voor de gemeente een waardevolle accommodatie waar meer gebeurt dan alleen sport. In samenspraak met de sportverenigingen wordt nu gewerkt aan de doorontwikkeling en verzelfstandiging van het sportpark. Hierbij heeft geholpen dat er, met externe hulp, een sportparkvisie is opgesteld als perspectief. Hierdoor heeft deze ontwikkeling net dat benodigde zetje gekregen."

Sport&Ruimte bestaat uit Rens van Kleij en Thecla van Dijk. Rens is van huis uit bewegingswetenschapper en zeer ervaren met 'formele' sportaccommodaties. Thecla van Dijk heeft als architectonisch vormgever en stadssocioloog ruime ervaring in complexe inrichtingsvraagstukken voor het publieke domein. Op originele en constructieve wijze ageren zij tegen de bestaande tunnelvisies om zo in gezamenlijkheid te komen tot slimme sportieve - en ruimtelijke oplossingen.